

ANMELDELSER

POSTMODERNE LITTERATURHISTORIESKRIVING

Per Thomas Andersen: *Norsk litteraturhistorie*, Universitetsforlaget, Oslo, 2001, 614 sider.

"Ånd mot striler", tenkte eg då eg ga meg i kast med Per Thomas Andersens *Norsk litteraturhistorie*. Eit bolverk mot fagleg oppsplitting, pensum-mas og skolefisering av høgare utdanning kamuflert som studentvenlege tiltak! Eit bidrag til rehabilitering av eit fag mange har hevda ligg på sotteseng, ei postmoderne, litterær litteraturhistorie, basert på noko anna enn nasjonal-ideologi og nasjonal-pedagogikk, venta eg meg. Fyrst vart eg skuffa! Boka såg slett ikkje ut som andre forteljingar Bokklubben Dagens Bøker gir ut, men som ei forstørta lærebok frå gymnaset. So las eg og vart begeistra!

Litterær litteraturhistorie

"Literary history" heiter denne disiplinen på engelsk. Sjølve sjangeren er altså litterær også på den måten at vi har med ein forteljar å gjere som frå sin eigen subjektive, historiske posisjon lenkar saman hendingar i fortida gjennom den kronologiske forteljinga han konstruerer. Andersens forteljing er såleis *ei* forteljing blant mange mogelege forteljingar, skriven frå det vi kunne kalle ein post-moderne posisjon der litteraturhistorieskriving som ein del av eit nasjonalt frigjeringsprosjekt er slutt, men samstundes innanfor ein posisjon der det post-moderne blir sett på som ein modalitet innanfor det moderne (heller enn som eit namn på ein periode), noko som inneber medvit om den sjølvrefleksjon som blir artikulert i den moderne litteraturen sjølv. Truleg rører vi her ved ein av grunnane til at den fyrste tre-delen av boka, dei fyrste to hundre sidene, som tek for seg tida fram til romantikken – kanskje med unntak av kapitlet om folkedikting – utgjer langt meir fascinerande, ofte beint fram spennande lesnad enn resten av boka som Andersen i eigenskap av dekadense- og modernismeforskar skulle ha langt betre føresetnader for. For i desse fem kapitla med kapitloverskrifter utan verdimarkører av noko slag (norrøn tid, 1500-talet,osb) eksellerer Andersen i alle dei ulike framstillings- og forteljingsformene vi kjenner frå tidlegare litteraturhistorier: undersøkjande skriving, biografi, katastrofisk forteljing, fokus på kausalitet og forløp, m.v. Ikkje minst den

undersøkjande skriveforma, det som har vorte kalla "eine Mimesis unseres Suchens und Findens" – ei etterlikning i teksten av det å leite og finne – gir desse kapitla intensitet. Samstundes gjer Andersen her lesaren merksam på eit metaperspektiv – ved å kommentere andre historier, kommentere og avbryte si eiga framstilling om lag på samme vis som i ein av Fløgstads eller Kjørstads såkalla meta-fiktive romanar. Frå og med kapittel 6, "1800-talet. Første del", med skildringa av det som har vorte kalla den romantiske revolusjon med oppgjeret med regel- og repertoardiktinga og ei ny, "eigentleg" kunstoppfatning og ei ny diktar-rolle, skjer det gradvis ei endring i framstillingsform. Dei avsnitta som beskriv samanhengen mellom samfunnsmessige utviklingstrekk, allmenne kulturovringer og litteraturen, og dei til dels glitrande innsnitta inn i eit utval enkeltverk held Andersen framleis på, men dei biografiske portretta tek overhand. Rett nok ber båten eit godt stykke inn på 1900-talet, men di meir vi nærmar oss vår eiga tid og tidsavstanden blir mindre samstundes som stoffmengda aukar dramatisk, di meir er det materialet og ikkje forteljaren som ser ut til å ha grepet. Mange notidsforfattarar vil nok sakne sitt eige namn, og enkelte andre vil nok ikkje heilt vere einige i den litterære kanon Andersen foreslår for dei siste 20 - 30 åra, men skulle fleire ha vore med ville det siste hovudkapitlet enda opp i den reinaste (telefon-)katalogstil! Til sjuande og sist handlar litteraturhistorieskriving om å gløyme eller fortrenge, og eg skulle nok ha ønskt at Andersen hadde vore enda djervare i å gløyme og fortrenge ein del av den store litterære underskogen i vår tid til fordel for det som verkeleg ruvar.

Inklusivt litteraturomgrep

Kva er så nytt med Andersens litteraturhistorie – når materialet trass alt er det same som i tidlegare historier? Og korleis skal ein vekte materialet når det nasjonal-pedagogiske momentet ikkje lenger er så avgjerande? For det fyrste opererer Andersen i den beste delen av boka, altså i fyrste delen, med eit inklusivt litteratur-omgrep. Eksempelvis skjer dette i norrøn-kapitlet ved at Andersen i tillegg til å ta for seg kjent stoff som Eddadikt, skaldekvad, ættesoger, m.v. også skriv utførleg og svært begeistra om den høviske litteraturen, ein slags tidleg romanlitteratur i norrøn "omsetjing" eller meir presist: i norrøn gjen-, til-, og omdikting. Eller det skjer – igjen fyrst og fremst i dei fyrste kapitla – ved at Andersen skriv om ulike typer sakprosa som

ein vanlegvis ikkje har lagt mye vekt på, lovtekster til dømes. For det andre er det nasjonale elementet tona ned i sjølve framstillinga samstundes som den norske litteraturen heile tida blir sett i relasjon til og som ein del av ein større europeisk kulturarv. Dette ser ein t.d. i handsaminga av spørsmålet om islendingesogene er norske eller islandske, ein ser det i barokk-kapitlet der Arrebo, Bording og Kingo får brei omtale og ein ser det i nedtoninga av det nasjonale i den verksemda det Norske Selskab heldt på med på 1700-talet. For det tredje: Som i tidlegare framstillingar blir litteraturen sett i samanheng med samfunnsforhold og tidsånd, men det spanande og nye ved Andersens framstilling er sideblikka til og jamføringane med kva som skjer i dei andre kunststartane. Barokk-kapitlet kan vera et døme på det. Utgangspunktet her er Buxtehode og læresveinane hans, og med utgangspunkt i ein stilhistorisk karakteristikkk av barokkmusikken viser Andersen korleis dei same omgrepa òg kan brukast på litteraturen i den same epoken. Glimrande! Og i dette ligg nok eit poeng: Mange av dei litterære ismane fungerer både som periodeomgrep og som namn på skrivemåtar på tvers av epokane, og for Andersen blir romantikk så vel som realisme og modernisme ulike tilsvaer til moderniteten som han introduserer i innleiinga til kapitlet om 1700-talet. Litt malurt må eg likevel helle i begeret – og det gjeld kapitlet om folkediktinga: I motsetning til elles der Andersen har fikse kapittelinnangar, blir inngangen her med samanlikninga mellom disco-dans og mellomalderens dans til folkevisene så "hip" og "over-cool" at unge studentar vil sende Andersen eit overberande smil! At eventyr og segner framleis lever eit nomadisk liv i litteraturhistoriene og denne gongen (i hovudsak) er plassert i romantikk-kapitlet, finst det gode faglege grunnar for, men at andre sjangrar slik som f.eks. ordtøkje, gåtar og vitsar, slike ein kan trekkje inn i samband med eit moderne litteraturomgrep, er så stemoderleg behandla, synest eg er meir enn problematisk.

Eksklusivt litteratur-omgrep

1800- og 1900-talet har Andersen fordelt på fire hovudkapittel over om lag 400 sider. Også her startar Andersen kvart kapittel med ein innleiingsbolc der litteraturen vert sett i samanheng med bl.a. samfunnsmessige og historiske fenomen utanfor litteraturen sjølv, og framigjennom heile boka fungerer desse avsnitt svært godt, informasjonsrike og effektive som dei er i si utforming. Desse kapitla

blir så følgde av at dei store diktarane (eksempelvis rekka: Hansen, Welhaven, Collett, Vinje, Bjørnson, Ibsen, Lie, Kielland, Garborg, Skram, etc) får sine eigne kapittel der Andersen istadenfor å skrive litt om alle diktverk, gjer eit djupdykk i eit lite utval, mens "minor poets" blir behandla i samlekapittel. Sjølv om Andersen gir god plass til essayisten Vinje (utan at han seinare heilt følgjer opp linja fra Vinje via Sandemose til Økland og Fløgstad som han her legg opp til) og bladmannen Garborg, er det rett å seie at her er det berre den *skjønne* litteraturen det er rom for. Sjølvsagt kan ein, slik Andersen er inne på, grunnngi dette i eit radikalt endra syn på kva dikting er og kva for rolle dikteren skal ha. Likevel må ein da kunne spørje seg kor barnelitteraturen – og seinare ungdomslitteraturen – blir av? Rett nok blir han nemnd i forbifarten f.eks. for å understreke 1890-talets litterære mangfald eller i samband med enkeltforfattarar som Hagerup og Økland, men forholdet er påfallande når barnebøker sjølvsagt må vurderast som estetiske objekt på line med "vaksenbøker" (og kanskje særleg når forlaget kunne ha utvida pensum-grunnlaget og marknaden også til alle lærarstudentane som òg les barnebøker som pensum). Sjølvsagt må ei grense setjast for kva som skal takast med, eg berre peiker på ein tydeleg inkonsekvens. Inkonsekvent på eit anna plan er det kanskje at Andersen, som i etterordet presiserer at han berre skriv ei pensumbok på oppdrag, nokre gonger vel å skrive relativt utførleg og tilmed gi nylesingar av bøker som neppe er grunnfagspensum nokon stad. Eg tenkjer eksempelvis på Ibsens *Brand* og Lies *Den Fremsynte* som det vel ikkje er så vanleg å leggje opp som pensumverk.

Som eg har nemnt blir *Norsk litteraturhistorie* som ventande kan vere meir problematisk dess mindre tidsavstand forteljaren får til det fortalde. Det betyr ikkje at sjølv dei nokonlunde litteraturkyndige ikkje har mye å gle seg over i kapitla om 1800- og 1900-talet. I romantikk-kapitlet vektlegg Andersen arven frå mystikken meir enn vanleg har vore, samstundes som han er fullt på høgde med internasjonal forskning på eit fagfelt der aktiviteten internasjonalt (men ikkje her heime) har vore særleg stor dei siste åra. Andersen gir ei svært nyansert drøfting av realisme-omgrepet, enkelte forfattarskapar har han eit særst godt grep om, t.d. om Aksel Sandemose og Cora Sandel og han gir god plass til ein viktig poet som tidlegare har vore lite nemnd: Kate Næss. Sans har eg òg for litt utradisjonelle samanstillingar av enkelte forfattarskapar. Ein får ny

forståing for Sverdrup, Hjertenæs Andersen og Børli når dei blir stilte saman i eitt kapittel. Når dette storfelte prosjektet likevel løyser seg opp mot slutten, heng det saman med at mykje av det eg har trekt fram som positivt i den fyrste bolken, blir borte på vegen. Kanskje ein treng eit langt meir radikalt grep når ein skal skrive historia om litteraturen frå romantikken og frametter. Kanskje får ein betre grep om brot og samanhengar om ein legg den sjangermessige utviklinga til grunn i staden for "heile" litteraturen i desse to hundreåra, ja, kanskje ein på den måten kan nærme seg det aller mest problematiske: å teikne eit bilde av korleis sjølv litterariteten – det spesifikt litterære – utviklar seg. Og om nordisk-faget verkeleg ligg på sotteseng, må vi kanskje når alt kjem til alt svelgje i oss ein bit av det sure eplet og vere meir inkluderande i høve til ikkje-skjønne tekstformer. Eg trur Andersen er av det slaget som seier: Eg skal gjere det meir! Så om nokre år ventar vi oss ei revidert utgåve av dette storverket.

Ole Karlsen